

Öğrenciyi Tanıma ve Problem Davranışları Belirlemede Öğrencilerin Çizdikleri Resimleri İnceleme Eğitim Programının Öğretmen Uygulamalarına Etkisi

Meral Melekoğlu ¹, Ayşe Tunç Paftalı ², Macid Ayhan Melekoğlu ³

Öz

Günümüz okullarında öğrenciler arasında görülme sıklığı artmakta olan problem davranışlar; erken çocukluk döneminde, söz dinlememe, kurallara karşı çıkma, başkalarına hafif derecede zarar verme olarak ortaya çıkabilmekteyken, ilerleyen yaşlarda derslere katılmama, kavgalara karışma, okuldan kaçma olarak boyut değiştirmiş bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Bu problem davranışlar çeşitli yöntemlerle tespit edilebilmektedir. Bu yöntemlerden biri uzmanlara çocukların iç dünyası ile ilgili bilgiler veren ve projektif bir teknik olarak tanımlanan çocukların çizdiği resimlerin incelenmesidir. Bu araştırmanın amacı; öğrencilerin tanınması ve problem davranışlarının belirlenmesinde öğrenciler tarafından çizilen resimlerin kullanılmasına yönelik olarak hazırlanmış eğitim programının ilkökul öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi uygulamalarına ve yöntemle ilgili öğretmen yeterliklerine etkisini incelemektir. Araştırmada nicel ve nitel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma deseni kullanılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilmiş anket formları kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma süresince öğretmenlere verilen eğitim programı uygulamalı çalışmalar, video izleme, resim şenliği düzenleme ve film izleme etkinliklerini de içeren dört eğitim oturumunda tamamlanmıştır. Katılımcıların tümü programın mesleki gelişimlerine katkı sağladığını ve beklentilerini karşıladığını ifade etmişlerdir. Bu çalışma sonucunda katılımcılardan olumlu geri bildirimler alınmıştır ve verilen eğitim programının amacına ulaştığı düşünülmektedir. İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda, eğitim programının kapsamının genişletilmesinin ve konuyla ilgili çalışmaların yaygınlaştırılmasının hedeflenebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Problem davranış
Çocuk resimleri
Resim incelemesi
Görsel sanatlar dersi

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 10.12.2014
Kabul Tarihi: 14.08.2015
Elektronik Yayın Tarihi: 03.10.2013

DOI: 10.15390/EB.2015.4280

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Türkiye, meralemelekoğlu@gmail.com

² Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Türkiye, aaysetunc@gmail.com

³ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Türkiye, macidayhan@gmail.com

Giriş

Problem davranışlar, tutarlı bir şekilde gösterilen olumsuz/zarar verici/saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Araştırmalar erken yaşlarda gözlemlenen yoğun problem davranışların ileride ortaya çıkabilecek daha ciddi davranış problemlerinin belirtileri olduğunu ortaya koymaktadır (Diken ve Rutherford, 2005; Walker ve diğerleri, 2009). Bu nedenle, eğer erken yaşlarda bu davranışlar kontrol altına alınmazsa, erken gözlemlenen problem davranışların daha karmaşık ve yıkıcı davranışlara dönüştüğü, dolayısıyla, baş edilmesi zor bir hal aldığı belirtilmektedir (Diken ve Rutherford, 2005). Okulda şiddet ve saldırganlık gibi problem davranışlarla baş etme çalışmaları Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle son yıllarda özel eğitim alanındaki en önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Çocukların problem davranışlarının belirlenmesinde öğretmenler ve aileler çok önemli bir role sahiptir. Özellikle çocuklar okullarda çok fazla vakit geçirdikleri için, çocukların problem davranışları en çok okullarda gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla, öğretmenlerin problem davranışları ve bu davranışların işlevlerini belirlemede etkin rol alması gerekmektedir. Problem davranış belirlemede; görüşme, gözlem yapma ve problem davranış kontrol listeleri uygulama gibi birçok veri toplama tekniği kullanılmaktadır (Kaner ve Uçak Çiçekçi, 2000). Ancak problem davranışları belirlemede daha çok nicel araştırma verilerinden yararlanılmaktadır. Nicel araştırma teknikleri araştırmaya dönük önemli ve temel bilgileri sağlamasına rağmen, problem davranışlarla ilgili derinlemesine bilgi sağlamada sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle nicel verilerin nitel veri bulguları ile desteklenmesi araştırmaya yönelik daha kapsamlı bilgiler sağlamaktadır (Yurtal ve Artut, 2008).

Günümüzde, okullarda öğretmenler tarafından etkin olarak kullanılmamasına rağmen, çocukların resimlerini analiz etme ve yorumlama, problem davranışları belirlemede diğer yöntemleri etkin bir şekilde destekleyen etkili bir teknik olarak görülmektedir. Çünkü birey resimleriyle diğer insanlara dille ya da başka bir yolla anlatamadığı iç dünyasını yansıtmaktadır (Türkcan, 2013; Yavuzer, 2012). Diğer bir deyişle, resim çocuk için adeta bir iletişim aracıdır. Çocuk resim yaparken içinden geldiği gibi özgürce hareket etmekte ve düşünmektedir. Çocuk, dünyayı kendi algıladığı biçimde görmekte ve bunu kendi anlatımlarıyla dış çevreye yansıtmaktadır. Çocuğun günlük yaşamda çizdiği sıradan çizgiler bize görüldüğünden daha fazla anlam içermektedir. Çocuğun resimlerindeki çizgiler; çoğunlukla bir duyguyu ya da bir düşünceyi temsil etmektedir. Ayrıca, resimler çocukların gelişimlerinin, becerilerinin ve iç dünyalarının genel bir göstergesidir. Bunun yanı sıra, resimler çocukların düşünme sistemi ve iletişimde olduğu kişilerle (arkadaşları, öğretmenleri, aile bireyleri vb.) yaşadığı sorunları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca resim çocuklar için ruhsal olarak rahatlatma aracıdır (Paktuna Keskin, 2012; Yavuzer, 2012; Yurtal ve Artut, 2008). Resmin çocuğa diğer katkılarını incelediğimizde; çocuğun yaratıcı düşünme becerisini, taklit becerilerini, kişilik gelişimini ve hayal gücünü geliştirdiği görülmektedir. Örneğin; çocuk resim yaparken eğer bir baskı altında kalmazsa, sınırsız düşünebilir, her bir çizgiyi zevkle sanat kaygısı olmadan kâğıda çizebilir ve bir amaç gütmeyen kendi sanatını ortaya koyabilir. Bu durum ise, çocuğa sınırsız düşünme ve yaratıcı eserler ortaya koyma fırsatı sağlamaktadır (Ayaydın, 2011; Çakmak ve Geçmiş, 2012; Diğler, 2012; Nalinci, 2014).

Uzmanlar çocukların resimlerini incelerken; çocuğun kâğıdı kullanım biçimine (kâğıdı yatay ya da dikey tutma, kâğıt yüzeyinin kullanılma oranı vb.), resimdeki kompozisyona, kullanılan renklere, çizgilerin büyüklük küçüklük durumuna (oran-orantı) ve seçilen figürlere dikkat etmektedir. Bu anlamda, çocuğun duygu düşüncelerini anlama ve analiz etmede klinik ve çocuk psikolojisinde çocuğun resimlerinden etkin bir şekilde yararlanılmaktadır (Ersoy ve Türkkan, 2009; Yavuzer, 2012; Yurtal ve Artut, 2008). Uzmanların, çocukların resimlerini değerlendirirken çocukların gelişim özelliklerini dikkate alması gerekmektedir. Alanyazında çocukların resim yapmaya ilişkin becerileri farklı gelişim alanlarına göre incelenmektedir. Ancak yaygın olarak çocuğun resminin gelişimi; karalama (2-4 yaş), şema öncesi (4-7 yaş), şematik dönem (7-9 yaş), gerçekçilik dönemi (9-12 yaş) ve görünürde doğalcılık dönemi (12-14 yaş) olarak beş aşamada ele alınmaktadır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012; Yavuzer, 2012). Bu sebeple çocuğun resimleri incelenirken çocuğun yaşı dikkate

alınmalıdır. Bununla birlikte bazı çocuklar akranlarına göre farklı gelişim özellikleri (zihin yetersizliği, otizm vb.) gösterdiğinden yaptıkları resim çalışmaları da akranlarına göre farklılaşmaktadır. Aynı zamanda, bazı çocuklar biyolojik yaşları küçük ya da akranlarıyla aynı olmasına rağmen üst seviyede çalışmalar gerçekleştirebilmektedir (Türkcan, 2013; Yavuzer, 2012).

Çocukların resim çalışmalarına mümkün olduğunca erken yaşlarda yönlendirilmesi önemlidir. Çünkü çocuk kalemi ilk eline aldığı andan itibaren bir şeyler çizmeye başlamaktadır ve kendisine sağlanan fırsatlar dâhilinde resim yeteneği gelişebilmektedir (Ayaydın, 2011; Yavuzer, 2012). Bu anlamda, özellikle okullarda resim çalışmalarının yapıldığı Görsel Sanatlar dersinin amacına uygun bir şekilde işlenmesi çocukların resim yeteneklerini geliştirebilmeleri açısından oldukça önemlidir (Türkcan, 2013). Ancak, resim ve sanat çalışmaları çocuğun hayatında çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen, çocuklar resim yapmaya yönelik yeterince yönlendirilmemekte ve desteklenmemektedir. Günümüzde Görsel Sanatlar dersi için verilen sürenin az olması, sınıfların kalabalık olması ve matematik ve Türkçe gibi derslerin bu derse göre daha önemli görülmesi, dersin verimli uygulanmasını etkilemektedir.

Görsel Sanatlar dersinin çocuklar açısından verimli geçmesini etkileyen diğer bir etmen ise ilkökul öğretmenlerinin dersi etkili uygulayabilmede yetkin olması ve derse gereken önemi vermesidir (Ayaydın ve Kurtuldu, 2010). Dolayısıyla, bir öğretmen çocukların yaptıkları resimleri değerlendirirken bilimsel kaynaklardan yararlanmalı, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmeli ve çocukları yakından tanıyabilmelidir. Çocukların resimlerini nesnel bir şekilde değerlendirmek oldukça güç olmaktadır. Bu anlamda öğretmen, resimleri çocuğu tanımaya ve çocuğun iç dünyasını anlamaya yönelik ipuçları yakalayabilmek için detaylı değerlendirmelidir. Resimleri değerlendirme sonucunda ulaşılan bilgileri kesinleştirmek ve bu bilgilere daha objektif bir boyut kazandırmak için çocukla ya da çocuğu yakından tanıyan bir yetişkinle (çocuğun öğretmeni, birincil bakıcısı ya da ailesinden biri) görüşme yapılabilir. Buna ek olarak, çocuğun davranışları daha dikkatli gözlemlenebilir ve okul rehber öğretmeninden destek alınabilir (Ayaydın, 2011; Ersoy ve Türkkan, 2009).

Çocukların resimlerinin incelenmesiyle ilgili alanyazın incelendiğinde Türkiye’de şu konularda araştırmalara rastlanmıştır: Öğrenci resimlerinin değerlendirilmesi (Doğru-Yıldırım, Turcan, Aslan ve Doğru, 2006; Salderay, 2010; Türkcan, 2013), zihin yetersizliği olan öğrencilerin renk seçimleri (Ece ve Çelik, 2008), aile içi çatışmaların resimlere yansımaları (Akalin, 2008), çocuğun zihinsel gelişimi ile sanatsal gelişimi arasındaki ilgi (Duman, 2006). Gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, öğrencileri tanıma ve öğrencilerin problem davranışlarının belirlenmesinde öğrenci resimlerinden yararlanılması konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini artırmaya yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı; öğrencilerin tanınmasında ve problem davranışlarının belirlenmesinde öğrenciler tarafından çizilen resimlerin kullanılmasına yönelik olarak hazırlanmış eğitim programının ilkökul öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi uygulamalarına ve öğretmenlerin konuyla ilgili yeterliliklerine etkisini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokul öğretmenlerinin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına yönelik görüşleri nelerdir?
2. İlkokul öğretmenlerinin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına yönelik gereksinimleri nelerdir?
3. İlkokul öğrencilerinin çizdikleri resimlerin çocukların problem davranışlarını belirlemeye yönelik öğretmenler tarafından kullanım durumu nedir?
4. İlkokul öğrencilerinin çizdikleri resimlerin çocukları tanımada öğretmenler tarafından kullanım durumu nedir?
5. Öğrencilerin tanınması ve problem davranışlarının belirlenmesinde çocukların çizdikleri resimlerin incelenmesiyle ilgili eğitim programının ilkökul öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi uygulamalarına ve uygulamalardaki öğretmen yeterliliklerine etkisi nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel ve nitel araştırma desenlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem araştırması olarak tasarlanmıştır. Verilerin analizinde nicel araştırma desenlerinden tarama modeli tekniği ve nitel araştırma desenlerinden ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Tarama modeli ile geçmişte ya da halen var olan bir durum var olduğu şekliyle betimlenmektedir. “Ne idi?” “Nedir?” “Ne ile ilgilidir?” ve “Nelerden oluşmaktadır?” gibi sorular çerçevesinde betimleme yapılmaktadır. Tarama modeli; bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalardır. Sonuç olarak; tarama modelinin amacı genellikle araştırma konusu ile ilgili var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır (Neuman, 2012).

İçerik analizinde veriler; araştırma soruları, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da bu süreçlerdeki boyutlar dikkate alınarak analiz edilir. Gözlenen ya da görüşülen bireylerin görüşlerini yansıtabilmek amacıyla, sık sık doğrudan alıntılar yapılmaktadır (Johnson, 2005). İçerik analizinin amacı, analiz sonucunda elde edilen bulgular ve yorumları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya aktarmaktır. Bu araştırmanın görüşme sorularının analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır.

Ortam

Bu araştırma Eskişehir ili merkez ilçelerinden biri olan Odunpazarı ilçesinde bulunan bir ilkokulda gerçekleştirilmiştir. Okulda anasınıfından ilkokul dördüncü sınıfa kadar eğitim verilmekte ve eğitim ikili eğitim şeklinde sürdürülmektedir.

Katılımcılar

Araştırma ilkokul sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Okulda ikili eğitim uygulaması olduğundan, eğitim programı sabah ve öğleden sonra derse giren öğretmenlere ayrı zaman dilimlerinde uygulanmıştır. Öğleden sonra dersi olan öğretmenler sabah, sabah dersi olan öğretmenler öğleden sonra eğitim programına katılmıştır. Bu araştırma içerisinde, sabah eğitim programına devam eden öğretmenlerden toplanan veriler birinci grup, öğleden sonraki programa devam edenlerden toplanan veriler ise ikinci grup verileri olarak kodlanmıştır. Okulda toplam 30 öğretmen bulunmaktadır. Eğitim programı öncesi, birinci gruptan 15, ikinci gruptan 10 kişi olmak üzere toplam 25 öğretmenden ve bir okul müdür yardımcısından; program sonrası ise, her iki gruptan dokuz kişi olmak üzere toplam 18 öğretmenden veri toplanmıştır. Eğitim programı süresince okul yönetimi tarafından, öğretmenlerin programa katılıp katılmadıklarını takip etmek için tüm öğretmenlerin programın her oturumunda imza atmaları sağlanmıştır. Araştırmaya katılmayan öğretmenlerden bazıları katılmama sebebini (brans öğretmeni olma, rehber öğretmen olma, daha önce benzer konuda eğitim almış olma vb.) belirtmişlerdir. Ancak bazı öğretmenlerin eğitim programına katılmama sebepleri bilinmemektedir. Araştırma sürecinde öğretmenlerin devam durumu değerlendirildiğinde, öğretmenlerin eğitim programlarına katılmada süreklilik gösterdiği, ancak son oturumda katılımın az olduğu, bazı öğretmenlerin son oturuma katıldığı halde anketi doldurmadığı ikinci araştırmacının tuttuğu gözlem notlarıyla tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler demografik özellikleri bakımından incelendiğinde; öğretmenlerin %52 (n=13)'sinin erkek ve %48 (n=12)'inin kadın olduğu; %16'sının (n=4) 37-42 yaş aralığında, %40'ının (n=10) 43-48 yaş aralığında, %44'ünün (n=11) 49 yaş üzerinde oldukları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden %80'i (n=20) lisans mezunu, %20'si (n=5) önlisans mezunu; %10'u (n=2) Çocuk Gelişimi, %60'ı (n=13) Sınıf Öğretmenliği, %10'u (n=2) Okulöncesi Eğitim, %5'i (n=1) Türkçe Öğretmenliği, %10'u (n=2) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, %5'i (n=1) Tarih öğretmenliği bölümü mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Katılımcı Özellikleri

Özellikler	(n)	(%)
Cinsiyet		
Kadın	13	52
Erkek	12	48
Yaş		
37-42	4	16
43-48	10	40
49 ve üzeri	11	44
Mesleki Deneyim		
11-16 yıl	1	4
17-22 yıl	3	13
23-28 yıl	13	54
29 yıl ve üzeri	7	29
Eğitim Durumu		
Lisans mezunu	20	80
Önlisans mezunu	5	20
Mezuniyet Alanları		
Sınıf Öğretmenliği	13	60
Okulöncesi Eğitim	2	10
Çocuk Gelişimi	2	10
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	2	10
Türkçe Öğretmenliği	1	5
Tarih Öğretmenliği	1	5
Öğretmenlik Yapılan Sınıf Seviyeleri		
Anasınıfı	4	18
Birinci sınıf	5	23
İkinci sınıf	6	27
Üçüncü sınıf	4	18
Dördüncü sınıf	3	14

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılar ilk olarak, öğretmenlere uygulanmak üzere araştırma soruları kapsamında anket maddeleri oluşturmuşlardır. Anket maddeleri geliştirme sürecinde alanyazında yer alan çalışmaların veri toplama araçları ve anket oluşturma süreçleri ayrıntılı olarak incelenmiştir (Ayaydın ve Kurtuldu, 2010; Göktaş, 2009).

Veri toplama araçlarının ilk taslak sürümü geliştirildikten sonra bir üniversitenin sınıf öğretmenliği bölümünden iki akademisyen, görsel sanatlar bölümünden bir akademisyen, hem nitel araştırma hem de eylem araştırmaları konusunda uzman iki akademisyen, özel eğitim alanında nitel ve eylem araştırmaları konusunda uzman bir akademisyen olmak üzere toplam altı akademisyenden anket maddeleri ve maddelerin içeriklerine yönelik görüş alınmıştır. Akademisyenler, veri toplama araçlarını kendi uzmanlık alanları açısından inceleyip görüş belirtmişlerdir. Bu süreçte veri toplama aracının kapsam geçerliği açısından araştırma sorularına uygun olup olmadığı, anket maddelerinin katılımcılar açısından uygun olup olmadığı, anket maddelerinin araştırmanın amacını ne derece yansıttığı, veri toplama araçlarıyla elde edilecek verinin türü ve bu araçlarla elde edilecek verilerin nasıl analiz edileceği hakkında görüş alışverişinde bulunulmuştur. Veri araçları hakkında alınan bu geribildirimler çerçevesinde araştırma için kullanılacak olan ön test ve son test veri toplama araçlarına son şekli verilmiştir.

Ön test verilerini toplamak için “İlkokul Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar (Resim-İş) Dersi Uygulamalarına ve Uygulamalardaki Öğretmen Yeterliliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri” anket

aracı geliştirilmiştir. Bu anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğretmenlerin demografik bilgilerini belirlemeye yönelik evet-hayır seçenekli ve açık uçlu sorular, ikinci bölümde altı açık uçlu soru ve üçüncü bölümde ise öğretmenlerin görsel sanatlar dersi bağlamında eğitim gereksinimlerini (beş soru) ve görüşlerini (12 soru) belirlemeye yönelik 5'li likert tipi sorular yer almaktadır. Eğitim programının etkililiğini belirlemek için ise program öncesi uygulanan ankete bağlı olarak, program sonrası son test verileri için "İlkokul Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar (Resim-İş) Dersi Uygulamalarına ve Uygulamalardaki Öğretmen Yeterlilikleri Konusunda Verilen Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri" anketi uygulanmıştır. Bu anketin demografik bilgiler bölümü seminer öncesi ankette yer alan demografik bilgiler bölümü ile aynı sorulardan oluşmuştur. Ancak açık uçlu sorular yine ilk ankete paralel olarak verilen eğitim programını değerlendirmeye yöneliktir. Program sonrası uygulanan son test veri toplama aracı ise demografik bilgilerden ve dört açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Bu araştırma süresince öğretmenlere verilen her eğitim oturumunda ikinci araştırmacı oturumları ve öğretmenlerin katılım davranışlarını gözlemleyip not almıştır. Ayrıca araştırmacılar her oturum sonrası kendi aralarında durum değerlendirmesi yapmışlardır. Bu değerlendirme toplantılarında özellikle eğitim sürecinde öğretmenlerin verilen eğitim programına gösterdikleri tepki ve ilgi düzeyleri değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin her eğitim oturumu sonrası verdikleri geri bildirimlere bağlı olarak bir sonraki oturumun içeriği zenginleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Öğrencilerin yakından tanınması ve problem davranışlarının tespit edilmesinde resimlerin yorumlanması ve analiz edilmesi konusunda uygulanan eğitim programı öncesi araştırmacılar araştırmaya katılan öğretmenlere veri toplama aracı olarak anket uygulamıştır. Anketler öğretmenlere zarf içerisinde, ön test olarak öğretmenlerin görsel sanatsal dersi bağlamında gereksinimlerini ve görüşlerini belirlemek için eğitim programı öncesi ilk oturumun başında ve son test olarak ise, verilen eğitim programını değerlendirmek için program sonrası son oturumun başında verilmiştir. Öğretmenler anketi tamamladıktan sonra yine anket formunu verilen zarf içerisine koyarak araştırmacılara teslim etmişlerdir.

Uygulama Süreci

Bu araştırma bir ilkokulda görev yapmakta olan idarecilerin ve öğretmenlerin, öğrencilerin resimlerinin yorumlanması ve değerlendirilmesi konusunda destek eğitim talebinde bulunmaları üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, araştırma öncesi okul idaresi ve okul öğretmenleri ile toplantı yaparak, belirtilen eğitim talebinin ayrıntıları hakkında bilgi almışlardır. Ayrıca, bu toplantı sürecinde okul personeli uygulanacak eğitim programı ve araştırma süreci hakkında bilgilendirilmiştir. Toplantı sonrası tüm personel gönüllü olarak araştırmada yer almak istediğini sözlü olarak belirtmiştir. Toplantı esnasında karşılıklı bilgi alışverişinin ve işbirliğinin sağlanacağı vurgulanmıştır. Araştırma süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir: Birinci aşama; ön test verilerinin toplanması, ikinci aşama; eğitim programının uygulanması ve üçüncü aşama ise; son test verilerinin toplanmasıdır. Öğretmenlere verilen eğitim programının içeriği takip eden bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Eğitim Programının İçeriği

1. Konu ile ilgili video izleme
2. Konu ile ilgili teorik bilgilendirme yapma
3. Program konuları kapsamında uygulamalı çalışmalar yapma
4. Okulda sene sonu resim şenliği düzenleme
5. Konu ile ilgili film izleme
6. Program konuları ile ilgili kaynaklar hakkında bilgi verme

Tablo 2. Öğrencilerin Tanınmasında ve Problem Davranışlarının Belirlenmesinde Resimlerin Kullanılmasına Yönelik Eğitim Programı

Tarih	Etkinlikler	Katılımcılardan Beklentiler	Çıktılar
03.04.2013 1. oturum	Araştırmacılar tarafından hazırlanan eğitim programının araştırmacılar ve okul personeli ile değerlendirilmesi: Araştırmacıların eğitime katılacak öğretmenleri programın içeriği hakkında bilgilendirmesi	Öğretmenlerin eğitim programına başından sonuna kadar sürekli katılımlarının önemli olduğu belirtilmiştir.	Son eğitim oturumu dışında öğretmenler eğitim programına tam katılım göstermişlerdir. Son oturumda bazı öğretmenler katılmamıştır. Öğretmenler ve araştırmacılar verecek eğitim programının içeriğini birlikte belirlemişlerdir. Programın içeriğini belirleme sürecinde öncelikle araştırmacılar bir eğitim programı taslağını öğretmenlerle paylaşmıştır. Daha sonra öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda program içeriğine son şekli verilmiştir.
19.04.2013 2. oturum	Görme engelli bir sanatçı olan "Eşref Armağan" ile ilgili bir video izleme. Öğretmenlere Görsel Sanatlar dersi bağlamında çocukların resimlerini yorumlama ve analiz etme konusunda yararlanabilecekleri kaynak kitapların tanıtılması. İlk sunu konularının (resmin akademik çalışmalarındaki önemi, resmin problem davranış sergileyen çocukları ve diğerlerini tanımadaki önemi, okullarda görülen davranış problemleri, davranış problemlerini belirleme ve tanımlama teknikleri, iletişim aracı olarak resim) katılımcılarla paylaşılması Good Enough Testinin tanıtımının yapılması	Okul yönetiminin, tavsiye edilen kaynak kitapları en azından okul kütüphanesine sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmenlerin haftalık ders programı doğrultusunda Görsel Sanatlar dersini zamanında işlemesi ve çocukların yaptıkları resimleri verilen eğitim programı doğrultusunda incelemeleri tavsiye edilmiştir. Öğretmenlerden, öğrencilerine "sınıf arkadaşlarının, öğretmenin ve öğrencinin kendisinin bulunduğu" bir resim çizdirmesi ve bir sonraki toplantıya resimleri getirmeleri istenmiştir.	Okul yönetimi, okul kütüphanesine Görsel Sanatlar dersi uygulamaları hakkında birkaç kitap eklemiştir. Ayrıca bazı öğretmenler bireysel olarak dersle ilgili kaynak temin etmiştir. Okul rehber öğretmeni de talep edilmesi halinde ilgili kaynakları öğretmenlere verebileceğini belirtmiştir. Tüm öğretmenler ikinci oturuma öğretmenlere çizdikleri resimleri getirmişlerdir. Bu resimler seminer salonunda sergilenmiştir. Bazı öğretmenlerde resimleri slayt gösterisi olarak ekrandan yansıtılmıştır. Resimler, araştırmacılar ve öğretmenler tarafından eğitim programı konusu kapsamında analiz edilmiştir. Örneğin; her öğrencinin çizdiği resimde kendisini nereye çizdiği, öğretmenine yakın mı, uzak mı çizdiği, öğrencinin kendisini sınıfa dâhil edip etmediği, öğretmenini hangi boyutlarda çizdiği (resimde oran-orantı kullandığı), öğretmeni ile arasına hangi arkadaşını çizdiği ya da öğretmene en yakın kimi çizdiği gibi durumlar incelenmiştir. Bu resimlerin incelenmesi sürecinde özellikle öğrencilerin resimlerinin sosyal, psikolojik ve ruhsal durumları açısından değerlendirilmesi konusunda öğretmenlere rehberlik edilirken araştırmacılar okul rehber öğretmenin görüş ve önerilerini de ön plana çıkarmışlardır. Bu süreçte özellikle öğretmenlerin sınıf içerisinde problem davranış sergilediğini düşündükleri öğrencilerin resimleri daha ayrıntılı incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ikinci sınıf öğrencilerinden birinin "elinde bıçak olan bir çocuğu ve bir yetişkini" konu alan bir resim çizdiği rehber öğretmen tarafından tespit edilmiştir. Rehber öğretmenin bu öğrenciyle yaptığı rehberlik çalışmalarında öğrencinin öğretmenini öldürmek istediğini ifade ettiği belirtilmiş ve okul rehber öğretmeni, öğrenci ile özel ilgilenme çalışmaları yapılmıştır. Öğrencilerin çizdikleri resimlerde, bir sınıftaki tüm öğrencilerin sınıf öğretmenini büyük boyutlarda ve beden dışı hat çizgileriyle belirginleştirerek çizdiği tespit edilmiştir. Yavuzer (2012), resimde yer alan figürün çok büyük ya da abartılı çizilmesi; o ortamdaki baskıyı anlattığını, o ortamda problemler olduğunu, resmi çizilen kişinin baskıcı ve otoriter olarak görüldüğünü ya da çok abartılı çizimlerin o kişiye duyulan hayranlığı da dile getirebileceğini belirtmiştir. Çocuğun resmini çizdiği kişiyle ilişkilerini anlamak ve resmini daha net yorumlayabilmek için, çocukla iletişimde olan kişilerden çocuğun iç dünyasına yönelik daha ayrıntılı veri toplamak gerekmektedir. Bu anlamda yukarıda bahsi geçen sınıf öğretmenine, öğrencileri ile olan ilişkilerini sorduğumuzda, sınıfta otoriter bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Diğer öğretmenler de bu durumu doğrulamıştır.

Tablo 2. Devamı

Tarih	Etkinlikler	Katılımcılardan Beklentiler	Çıktılar
10.05.2013	İkinci sunu konularının (Çocuğun gelişimi ile resim arasındaki ilişki, kaynaştırma öğrencileri ve resim, günlük yaşamda resmin önemi, çocuğun başarısını sağlamada resim, çocuğun okula, eve, sosyal çevresine, aileye bakiş açısını anlamında resim) katılımcılarla paylaşılması	Okul rehber öğretmeninden, çocuk resimlerinin gelişim aşamaları ile ilgili özet bilgilerin bir kitapçık şeklinde hazırlanarak öğretmenlere kaynak olarak sağlanması istenmiştir.	Okul rehber öğretmeni bu kitapçığı hazırlayıp bir sonraki seminerde öğretmenlere dağıtmıştır. Buna ek olarak okul sitesinde de bu kitapçık yayınlanmıştır.
3. Oturum	Öğretmenlerden, öğrencilerine "aile" temalı resim çizdirmeleri ve bir sonraki oturuma getirmeleri istenmiştir.	Öğretmenlerden, öğrencilerine "aile" temalı resim çizdirmeleri ve bir sonraki oturuma getirmeleri istenmiştir.	Öğrencilerin "aile" teması kapsamında çizdikleri resimlerin yine öğretmenlerle birlikte analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. (Bazı sınıfların resimleri de yine projeksiyon aracı ile yansıtılarak incelenmiştir). Bu süreçte resimler yorumlanırken öğrenci ile ilgili belirli değişkenler dikkate alınmıştır. Bu süreçte resimden bazıları şunlardır: Öğrencinin ailesi ile birlikte yaşayıp yaşamadığı, anne ve babasının boşanıp boşanmadığı, ev yaşamında bir problem durumunun olup olmadığı vb. Bu bağlamda, aile içi çatışmaların olduğu, anne babası ayrı olan ve ailelerinde iletişim sorunu olduğu düşünülen çocukların resimleri karşılaştırmalı olarak yine okul rehber öğretmenin de katkılarıyla sunulan konular kapsamında incelenmiştir.
17.05.2013	Son konuların (Çocukların resimleri nasıl değerlendirilir/çocukların resimleri nasıl analiz edilir, resimleri analiz ederken dikkat edilmesi gereken noktalar) katılımcılarla paylaşılması	Öğretmenlerden, sınıflarında problem davranış sergilediklerini düşündükleri öğrencilerin bir listesini hazırlamaları ve okul rehber öğretmeni ile paylaşmaları istenmiştir. (Çünkü bu eğitim programı sonrası gönüllü öğretmenlerin sınıflarında bulunan problem davranış sergileyen öğrencilerle ilgili, problem davranışları önleme ve söndürmeye yönelik daha ayrıntılı bir çalışma planlanmaktadır).	Bu değişkenler kapsamında resimler yorumlanırken, anne babası ayrı olan öğrencilerin genelde aile bireylerinin arasına ağaç, ev gibi figürler yerleştirdiği ya da onları birlikte çizdiği tespit edilmiştir. Bazı öğrencilerin annelerinin bazılarının ise babaları büyük ya da küçük olarak çizdiği görülmüştür. Öğrencinin bu çizimlerini yorumlamada onları ve aile yaşantılarını yakından tanıyan öğretmenlerinin görüşlerine de başvurulmuştur. Çünkü öğrencileri tanıma ve onların doğru davranışları hakkında çıkarımlarda bulunmada çizdikleri resimler başlı başına yeterli değildir ve mutlaka öğrencileri tanımada ek teknik ve kaynaklardan da yararlanılmalıdır (Ayaydın, 2011; Ersoy ve Türkkan, 2009; Yavuzer, 2012).
4. oturum	Öğretmenlerden, sınıflarında problem davranış sergilediklerini düşündükleri öğrencilerin bir listesini hazırlamaları ve okul rehber öğretmeni ile paylaşmaları istenmiştir. (Çünkü bu eğitim programı sonrası gönüllü öğretmenlerin sınıflarında bulunan problem davranış sergileyen öğrencilerle ilgili, problem davranışları önleme ve söndürmeye yönelik daha ayrıntılı bir çalışma planlanmaktadır).	Okul yönetimi ve araştırmacılar dönem sonunda yapılması düşünülen "resim şenliği" etkinliğinin planlanmasını yapmaya başlamışlardır.	Sınıflarında problem davranış sergileyen öğrenciler olduğunu düşünen öğretmenler bu konuda çalışmada gönüllü olduklarını belirtmişlerdir. Okul rehber öğretmeni sınıflarda problem davranış sergileyen öğrencilerin bu davranışlarını söndürme konusunda çalışmak isteyen öğretmenlerin ve problem davranış sergiledikleri düşünülen çocukların bir listesini yapmıştır. Okul rehber öğretmeni, araştırmacılarında desteğiyle bu çocukların problem davranışlarını önlemeye yönelik çalışmalar yapacağı belirtilmiştir. Yılsonunda okulda tüm sınıfların, öğretmenlerin ve personellerin katılımıyla bir "resim şenliği" düzenlenmiştir. Bu şenliğin düzenlenmesinde okul personeli ve araştırmacılar fikir alışverişinde bulunmuştur. Ayrıca "Her Çocuk Özgür" filmi de yer alan resim şenliği etkinliğinden de yararlanılmıştır.

Tablo 2. Devamı

Tarih	Etkinlikler	Katılımcılardan Beklentiler	Çıktılar
25.05.2013	Resim Şenliği	Resim şenliğinin düzenlenmesi ve planlanmasında tüm personelle işbirliğinin yapılması vurgulanmıştır. Okul yönetiminden, okulun son haftasında öğretmenlerin "Her Çocuk Özeldir" filmi izlemeleri için uygun ortam ve sürenin planlanmasının yapılması talep edilmiştir.	Resim şenliğine coşkulu bir katılım olmuştur, ailelerde şenliğe destek vermiştir. Öğrenciler okulun bahçesinde gerek oturarak gerekse yatarak ve farklı boya türleri kullanarak resim yapmışlardır. Öğretmenlerde resim yaparak öğrencilere eşlik etmişlerdir. Şenlik sonunda okul bahçesinde panolarda yapılan resimler sergilenmiştir. Şenlikte ayrıca çocuklar çeşitli oyunlar oynamıştır, ikramlar verilmiştir ve müzik etkinlikleri yapılmıştır. Resim şenliği ile ilgili fotoğraflar etkinlik sonrası araştırmacılarla paylaşılmıştır. Resim şenliği ile ilgili fotoğrafların yayınlanması için izin alınmadığından bu araştırmada ek olarak belirtilmemiştir. Fotoğraflar okulun internet sayfasında yayınlanmıştır.
20.6.2013	"Her Çocuk Özeldir" filminin izlenmesi	Okul idaresinin film esnasında etkinliği daha eğlenceli hale getirmek için öğretmenlere ikramda bulunması tavsiye edilmiştir.	Öğretmenler okul konferans salonunda okulun seminer döneminde "Her Çocuk Özeldir" filmi izlemişlerdir. Okul müdürü yardımcısı, öğretmenlerin filmde çok etkilendiklerini belirtmiştir.

Verilerin Analizi ve Güvenirliği

Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formları ile toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik analizi ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Anket formlarında yer alan veriler analiz edilmeden önce araştırmacılar tarafından formlara rastlantısal olarak ardışık sayılar kullanılarak K1 (katılımcı bir), K2 (katılımcı iki) şeklinde birer kod numarası verilmiştir. Anket formlarında yer alan katılımcıların demografik bilgileri ve anket soruları bir istatistik programında analiz edilerek, frekans, ortalama ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Görüşme sorularından elde edilen veriler ise içerik analizi ile incelenmiş ve araştırma sorularına paralel olarak temalar oluşturulmuştur. Temaların oluşturulması sürecinde araştırmacılar birbirinden bağımsız olarak her bir soruyu ayrı ayrı değerlendirerek ana ve alt temaları oluşturmuşlardır. Her üç araştırmacının oluşturduğu temalar karşılaştırılarak araştırmaya dâhil edilen ortak temalar oluşturulmuştur. Ana temaların ve alt temaların belirlenmesinde araştırmacılar arası güvenirliliği sağlamak amacıyla birinci ve ikinci yazarın kodlamaları arasındaki uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Buna göre kodlayıcılar arası güvenirlilik yüzdesi %80,3 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen uyum yüzdesi %70'in üstünde olduğu için veri analizi için gerekli olan güvenirlilik sağlanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacılar arasında temalarla ilgili uyumsuzluklar birlikte gözden geçirilmiş ve uyumsuzluk yaşanan temalarla ilgili ortak karara varılmıştır.

Bulgular

Eskişehir ilinde bir ilkokulun destek eğitim talebinden yola çıkılarak okulda bulunan toplam 30 öğretmenden 25'ine Görsel Sanatlar dersini etkili uygulayabilme ve derse yönelik farkındalığı artırma, çocukların resimlerini analiz ve yorumlama teknikleri ve çocukların resimlerinden yola çıkarak problem davranışlar ve işlevlerine yönelik ipuçları sağlamaya ilişkin bir eğitim programı uygulanmıştır.

Eğitim programını uygulanmadan önce öğretmenlerin gereksinimlerini belirlemeye yönelik uygulanan ön test verileri analiz edildiğinde; öğretmenlerin % 96'sı ($n=23$) öğretmenlik eğitimi süresinde Görsel Sanatlar dersi öğretimine yönelik herhangi bir eğitim almadıklarını, %83'ü ($n=22$) resimlerin analizi ve yorumlanmasına yönelik destek eğitime ihtiyaçlarının olduğunu, % 30'u ($n=7$) problem davranışların belirlenmesinde ve çözümünde öğrencilerin resimlerinden yararlandığını, %54'ü ($n=13$) sınıflarında resim dersini düzenli olarak ilgili ders saatinde uyguladığını, % 46'sı ($n=11$) öğrencilerin yaptıkları resimler hakkında onlarla konuştuğunu, %30'u ($n=7$) öğrencilerin gelişimlerini takip etmede onların resimlerinden yararlandığını belirtmiştir.

Eğitim programına katılan öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına yönelik görüşlerini belirten anket soruları incelendiğinde; öğretmenlerin %95'i ($n=23$) Görsel Sanatlar dersi öğretimi konusunda sınıf öğretmenlerine kitap, dergi ve broşür gibi ek kaynakların sağlanması gerektiğini, %62'si ($n=15$) Görsel Sanatlar dersinin öğrencilerin eğitim yaşantısında çok önemli olduğunu, %29'u ($n=7$) okullarda verilen Görsel Sanatlar ders saatinin yeterli olduğunu, %54'ü ($n=13$) bu dersi ders konusunda uzman bir kişinin vermesi gerektiğini, %92'si ($n=22$) resim çizmenin çocuğun gelişimine katkı sağladığını, %54'ü ($n=13$) diğer dersler kapsamında yaptırılan resim etkinliklerinin öğrenciler için yeterli olduğunu ve ayrıca bir Görsel Sanatlar dersi saatinin olmaması gerektiğini, %92'si ($n=22$) resim yapmanın çocuğun zihin gelişimine katkı sağladığını, %42'si ($n=10$) öğrencilerin resim etkinliklerinde çizmek için seçecekleri konular hakkında yönlendirilmesi gerektiğini, %92'si ($n=22$) öğrencilerin yaptıkları resimlere müdahale edilmemesi gerektiğini, %42'si ($n=10$) resim etkinliklerinin hem Görsel Sanatlar dersi hem de diğer dersler kapsamında yaptırılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca tüm öğretmenlerin bireysel ya da öğrencileriyle en az bir kez bir sanat müzesine ya da resim sergisine katıldığı tespit edilmiştir.

Eğitim programı öncesi ön test anket formunda öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına yönelik görüşlerinin yer aldığı açık uçlu sorular ise aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir: Anketin bu bölümünde toplam altı açık uçlu soru bulunmaktadır. Sorulardan elde edilen veriler analiz edilirken soru kökü ana tema olarak kabul edilmiştir ve sorunun içerisinde yer alan veriler ayrıntılı bir şekilde araştırmacılar tarafından incelenerek alt temalara ayrılmıştır.

İlk olarak öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersi kapsamında öğrencilerin resimlerini nasıl değerlendirdikleri (analiz ettikleri) konusundaki görüşleri değerlendirilmiştir. Bu soruya toplam 23 öğretmen görüş bildirmiştir. Tablo 3’ de görüldüğü gibi “resimleri değerlendirme” ana teması altında üç alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Görsel Sanatlar Dersinde Yaptıkları Ürünleri Nasıl Analiz Edersiniz/Yorumlarsınız?

Ana Tema	Alt Temalar	n	%
Resimleri değerlendirme	Resimleri anlattırma	4	17.39
	Resimleri teknik olarak inceleme	13	56.52
	Diğer yöntemler	6	26.00
Toplam		23	100.00

Birinci alt tema “resimleri anlattırma” temasıdır. Bu tema kapsamında öğretmenler yapılan resimleri öğrencilerin kendisine ya da arkadaşlarına anlattırdıklarını belirtmiştir. Eğitim programına katılan bir öğretmen bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Çocuk o günkü duygusal durumuna göre resim çizer. Resim bittikten sonra yanıma çağırırım ya da yanına gider sorarım ne anlatmak istediğini” (K22).

İkinci alt tema ise, öğrencilerin çizdikleri “resimleri teknik olarak inceleme” temasıdır. Bu tema ise yapılan resimlerin renklerini inceleme, kâğıdı kullanma şekli, çizilen resimlerin çizgilerini inceleme, resimde çizilen figürlerin büyüklük-küçüklüğünü inceleme ve resmin konusunu inceleme konularını içermektedir. Bu temayı bir katılımcı şöyle örneklendirmektedir:

“Öğrencinin çizdiği resimdeki şekil ve çizgilere bakarak olumlu ve olumsuzlukları nasıl yansıttığını ve duygularını belirlemeye çalışırım”(K4).

Son alt tema ise “diğer yöntemler” temasıdır. Bu tema altında öğretmenler konu ile ilgili bir fikirlerinin olmadığını, öğrencileri serbest bıraktıklarını, konuyu ya da öğrencilerin yaşlarını dikkate aldıklarını belirtmiştir. Bu durum ise bir katılımcı tarafından;

“Analiz konusunda tam bir fikir sahibi değilim. Çocukları motive etmeye çalışıyorum” (K9) şeklinde açıklanmıştır.

İkinci olarak, özel gereksinimi olan öğrencilerin resim etkinliklerini değerlendirme açısından öğretmenlerin görüşlerini incelediğimizde; bu soruya toplam 12 kişinin görüş bildirdiği, diğer öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin olmadığını belirttiği tespit edilmiştir. Tablo 4’de görüldüğü gibi soru köküne bağlı olarak oluşturulan “özel gereksinimi olan öğrencilerin resimleri” ana teması dört alt temayı kapsamaktadır. Bunlar “yetersizim, yetersizlik durumu, gelişim ve yaşına göre ve resmi teknik olarak inceleme” temalarıdır.

Tablo 4. Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerinin (Kaynaştırma Öğrencilerinin) Ürünlerini Değerlendirme Ölçütlerinin ve Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Uyarlamalar

Ana Tema	Alt Temalar	n	%
Özel gereksinimi olan öğrencilerin resimlerini değerlendirme ve uyarlamalar	Yetersizim	2	18.18
	Yetersizlik durumuna göre	2	18.18
	Gelişim ve yaşına göre	4	36.36
	Resmi teknik olarak inceleme	3	27.27
Toplam		11	100.00

Başka bir deyişle, “özel gereksinimi olan öğrencilerin resimleri” ana teması kapsamında, öğretmenler özel gereksinimi olan öğrencilerin resimlerini incelerken onların yaşlarını, kas gelişimlerini ve gelişim alanlarını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı özel gereksinimi olan öğrencilerin resimlerini nasıl değerlendirdiğini aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Çocuğun kas gelişimini dikkate alırım. Aynı resmi tekrar etmesini sağlıyorum kıyaslayabilmek ve gelişimini görebilmek için” (K20).

Diğer bir alt tema olan “yetersizlik durumu” öğretmenlerin özel gereksinimi olan öğrencilerin resimlerini yetersizlik türlerine göre incelediklerini göstermektedir. “Resmi teknik olarak inceleme” alt teması ise resim çizme esnasında kâğıdı kullanma şekli, kâğıdın üzerine objeleri yerleştirme ve resimde kullanılan çizgiler ve fırçayı kullanma konularını içermektedir. Son alt tema ise, “yetersizim” temasıdır. Eğitim programına katılan bazı katılımcılar özel gereksinimi olan öğrencilerin resimlerini değerlendirmede yetersiz olduklarını belirtmiştir.

Öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarında yaşadıkları sorunlara ve sorunların kaynaklarına yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik soruya 23 öğretmen cevap vermiştir. Bu sorunun ana teması “uygulamada yaşanan sorunlar ve sorunların kaynakları” olarak incelenmiştir. Tablo 5’te belirtildiği gibi bu ana tema ise altı alt tema altında analiz edilmiştir.

Tablo 5. Okullarda Görsel Sanatlar Dersinin Uygulanmasındaki Sorunlar ve Bu Sorunların Kaynakları

Ana Tema	Alt Temalar	n	%
Uygulamadaki sorunlar ve sorunların kaynakları	Öğretmenlerin bilgi yetersizliği	10	32.25
	Dersi alan öğretmenin vermemesi	3	9.67
	Ders saatinin az olması	6	19.35
	Dersin uygulanışı ile ilgili problemler	12	38.70
	Sınıfların uygun olmaması	6	19.35
	Sorun yok	4	12.90
Toplam		31	100.00

İlk alt tema “öğretmenlerin bilgi yetersizliğidir”. Bu tema dersin sınıflarda işlenişine yönelik ana sorunun sınıf ve anasınıfı öğretmenlerinin Görsel Sanatlar dersi hakkında teknik bilgilerde yetersiz olması konusunu içermektedir. İkinci alt tema ise “dersi branş öğretmenin vermemesidir”. Öğretmenlerin çoğu Görsel sanatlar dersini branş öğretmeni vermediği için dersin işlenişine yönelik sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Üçüncü alt tema “ders saatinin az olması” ve dördüncü alt tema ise resim dersini uygulamaya yönelik “uygun sınıfın olmamasıdır”. Öğretmenler sınıfların çok kalabalık olduğunu, resim dersinin ayrı sınıflarda ya da resim atölyesinde daha rahat uygulanabileceğini ve dersin saatinin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Diğer bir alt tema “dersin uygulanışı ile ilgili problemler” temasıdır. Bu tema, derse gereken önemin verilmemesi, (merkezi sınavlara bağlı olarak) diğer derslerin resim dersine göre daha önemli görülmesi, uygulamaların öğrencilerin seviyesine uygun olmaması, öğrencileri yanlış yönlendirme ve öğrencilerin yeterince motive edilmemesi konularını içermektedir. Dört öğretmen ise bu dersin işlenişine yönelik herhangi bir sorun olmadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan bir katılımcı Görsel Sanatlar dersindeki sorunları şöyle ifade etmiştir:

“Öğretmen ve öğrencilerin resim tekniklerini bilmemeleri, Görsel Sanatlar için ayrılan ders saatinin yetersiz olması, öğretmenlerin bu çalışmalarını yaparken resim yorumlamayı bilmedikleri için gelişigüzel değerlendirme yapmaları” (K12).

Diğer bir katılımcı ise bu dersin işlenişine yönelik sorunları; “Tam olarak planlı ve düzenli bir çalışma yapılmıyor. Ağırlık Türkçe Matematik ve Hayat Bilgisi derslerinde oluyor. Fakat öğrenciler Görsel Sanatlar dersini çok seviyor” (K9) şeklinde yorumlamıştır.

Öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarında karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik 23 öğretmen görüş bildirmiştir. Tablo 6’te görüldüğü gibi bu görüşler “çözüm önerileri” ana temasından beş alt tema oluşturularak analiz edilmiştir.

Tablo 6. Görsel Sanatlar Dersi Uygulamalarında Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Çözüm önerileri	Sınıfların uygun hale getirilmesi	6	18.75
	Dersi branş öğretmeninin vermesi	6	18.75
	Öğretmenlerin bilgilendirilmesi	4	12.50
	Dersin uygulanışına yönelik düzenlemelerin yapılması	10	31.20
	Diğer öneriler	6	18.75
Toplam		32	100.00

Bu alt temalar “sınıfların uygun hale getirilmesi”, “dersi branş öğretmeninin vermesi”, “öğretmenlerin bilgilendirilmesi”, “dersin uygulanışına yönelik düzenlemelerin yapılması” ve “diğer öneriler” temalarıdır. Dersin uygulanışında düzenlemeler yapılması teması “dersin önemini vurgulama, dersi seçmeli ders olarak verme, müfredatın düzenlenmesi, dersin saatinde işlenmesi, öğrencilere teknik bilgilerin verilmesi ve öğrencileri hafta sonu kurslarına yönlendirme” konularını içermektedir. Çocuğu ve veliyi yönlendirme, problem davranış gösteren çocuğa resim yaptırma ve veli ile konuşma konuları “diğer öneriler” alt temasına dahil edilmiştir. “Çözüm önerileri” ana temasına bir katılımcı şöyle bir yorum getirmiştir:

“Görsel Sanatlar dersine görsel sanatlar öğretmenlerini versinler. Sınıf öğretmeni olarak yetersiz kalıyoruz ya da es geçebiliyoruz” (K21).

Eğitim programı öncesi ön testte öğretmenlerin araştırma sürecinde verilen eğitim programı öncesinde Görsel Sanatlar dersi ile ilgili herhangi bir hizmet içi seminere ya da kursa katılım durumu incelendiğinde sadece rehber öğretmenin “çocuk resimlerini yorumlama” konulu bir seminere katıldığı tespit edilmiştir.

Son olarak, ön test anket formunda öğretmenlere sağlanacak olan Görsel Sanatlar dersi ile ilgili eğitim programından öğretmenlerin beklentilerini belirlemeye yönelik soruya 23 öğretmen görüş belirtmiştir. Bu sorunun ana teması Tablo 7’te görüldüğü gibi “eğitim programından beklentiler” olarak belirlenmiş olup, altı alt tema altında analiz edilmiştir.

Tablo 7. Görsel Sanatlar Dersi ile İlgili Verilecek Olan Eğitim Programından Beklentiler

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Eğitim programından beklentiler	Resim dersi konusunda teknik bilgi öğrenme	15	32.60
	Mesleki gelişimini artırma	9	19.56
	Farkındalık oluşturma	7	15.21
	Uygulama fırsatı bulma	3	6.52
	Kaynaklara ulaşma	2	4.34
	Öğrenciyi tanıma	10	21.73
Toplam		46	100.00

İlk alt tema “resim dersi konusunda teknik bilgi öğrenmedir”. Bu tema resimleri analiz ve sentez etme, renkleri anlamlandırma ve resimleri anlama-yorumlama konularını içermektedir. İkinci alt tema ise “mesleki gelişimini artırma” temasıdır. Bu tema öğrencileri doğru yönlendirme, öğretmenlerin eksiklerini giderme ve bilgisini artırma ve tazeleme konularını içermektedir. Üçüncü alt tema Görsel Sanatlar dersine yönelik “farkındalık oluşturmaktır”. Bu tema dersin önemini anlama, dersi sevmeye ve öğrencileri doğru yönlendirme konularını kapsamaktadır. Diğer alt temalar ise “uygulama fırsatı bulma, kaynaklara ulaşma ve öğrenciyi tanımadır”. Özet olarak katılımcılar eğitim programından beklentilerini; özellikle problem davranış sergileyen çocukların psikolojik ve duygusal sorunlarını anlamada öğrencilerin resimlerine problemleriyle ilgili yansıttıkları ipuçlarını yakalayabilme, genel olarak sınıflarındaki öğrencileri tanımada diğer yöntemlere (gözlem, görüşme vb) ek olarak onların yaptıkları resimleri de kullanabilme ve Görsel Sanatlar dersi kapsamında sınıflarında yaptıkları uygulamaları değerlendirme ve uygulamadaki eksiklerini tespit edebilme konularında kendilerini geliştirmeye yönelik bilgilerin sunulması şeklinde belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, eğitim programında uygulamalı çalışmalara yer verilmesi, farklı kaynakların tanıtılması ve akademisyenlerle iletişim içinde olabilme katılımcıların diğer beklentileri olarak tespit edilmiştir. Bu ana temayı bir katılımcı şöyle yorumlamıştır:

“Çocukların yaptıkları resimleri çözmeye yardımcı olmanız. Çocuk duygularını resme döküyor, bazen anlıyoruz bazen anlamıyoruz. Anlamamızın nedeni fazla bilgimizin olmamasıdır” (K23).

Eğitim programının tamamlanmasından sonra elde edilen son test verilerine göre; öğretmenlerin tümü programın mesleki gelişimlerine katkı sağladığını ve beklentilerini karşıladığını, problem davranışların belirlenmesinde, değerlendirilmesinde ve öğrencileri tanımada öğrenci resimlerini daha etkin kullanmaya başladıklarını, resmin önemini daha iyi anladıklarını ve yeni bilgiler edindiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, son test anket formunda yer alan dört açık uçlu soruya katılımcıların belirtmiş oldukları görüşler ayrıntılı bir şekilde ana ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

İlk soru olarak, Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına yönelik verilmiş olan eğitim programının öğretmenlerinin mesleki gelişimine olan katkısını araştırmak için sorulmuş soruya 17 öğretmen görüş belirtmiştir. Bu görüşler Tablo 8’de belirtildiği gibi “öğretmenlerin mesleki gelişimine katkısı” ana temasından altı alt tema oluşturularak analiz edilmiştir.

Tablo 8. Görsel Sanatlar Dersi Uygulamalarına Yönelik Verilen Eğitim Programını Mesleki Gelişime Sağladığı Katkı

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Öğretmenlerin mesleki gelişimine katkısı	Faydalı bir program oldu	10	2.85
	Örnek uygulamalar güzeldi	4	11.42
	Farklı kaynaklar öğrendim	2	5.71
	Analiz sentez konusunda bilgim arttı	6	17.14
	Öğrenci ve ailelerini tanımaya faydası oldu	8	22.85
	Bilgilerim yenilendi	5	14.28
Toplam		35	100.00

Bu soruya katılımcıların belirttikleri yorumlar genel olarak incelendiğinde tüm katılımcıların verilen eğitim programından faydalı bir şekilde yararlandığı görülmektedir ancak herkes programdan farklı alanlarda yararlanmıştır. Bu anlamda, eğitim programının “öğretmenlerin mesleki gelişimine katkısı” ana temasının alt temaları; faydalı bir program oldu, örnek uygulamalar güzeldi, farklı kaynaklar öğrendim, analiz sentez konusunda bilgim arttı, öğrenci ve ailelerini tanımaya faydası oldu, bilgilerim yenilendi temalarıdır. Bu alt temaları daha ayrıntılı incelediğimizde, “faydalı bir program oldu” teması mesleki gelişimime katkı sağlama, yeni bilgiler öğrenme ve resimlerin önemini anlama konularını içermektedir. Katılımcılar öğrencilerin yaptıkları resimleri analiz ve sentez etme konusunda özellikle resimleri yorumlama ve öğrencilerin kullandıkları renkleri daha doğru analiz edebilme yeteneklerinin arttığını belirtmiştir. Yine aynı ana tema altında incelenen diğer bir alt tema olan “öğrenci ve ailelerini tanımaya faydası oldu” teması çocukların sosyal ve psikolojik sorunlarıyla ilgili ipuçları yakalama, sorunları fark edebilme ve öğrenci ve aileyi daha yakından tanıma konularını içermektedir. Son olarak, öğretmenler bu program süresinde paylaşılan kaynakların ve örnek uygulamaların verilen eğitimi daha etkili kıldığını ve bu tür eğitim programlarının daha sık yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durumu bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

“Çocukların duygu ve düşüncelerini tanımaya faydalı oluyor. Aile içi ve sınıf iletişimleri, zekâ düzeylerini öğreniyoruz” (K10).

Diğer bir katılımcı ise aynı soruya;

“Seminer çok yararlı oldu. Öğrenciyi tanımamıza yardımcı olmuştur. Öğrencilerin sosyal ve psikolojik sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına inanıyorum. Öğrencilerin ailelerini tanımamıza yardımcı olmuştur. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini keşfetmemize yardımcı olmuştur” (K7) şeklinde bir açıklama yazmıştır.

Başka bir katılımcı ise şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“Temelde bildiğim konulardı. Fakat bilmediğim konulara da ulaştım. Örnek çalışmalar ve yorumlamalar bakış açımı genişletti. Şimdi yeni bir gözle bakmaya başladım. Gelişme kaydettiğimi hissediyorum. Önerilen kaynak kitapları incelersem daha da gelişmeme katkı sağlayacağından eminim. Emeklerinize teşekkür ediyorum” (K17).

İkinci soru, verilen eğitim programının okullarda yürütülmekte olan Görsel Sanat dersinin planlanması ve uygulanmasına yönelik öğretmenlere sağladığı katkıyı araştırmaktadır ve 17 öğretmenin bu soruya görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Bu görüşler Tablo 9’de görüldüğü gibi “programın dersi planlamaya ve uygulamaya katkısı” ana teması altında 5 alt tema oluşturularak analiz edilmiştir.

Tablo 9. Eğitim Programının Görsel Sanatlar Dersini Planlama ve Uygulamaya Yönelik Katkıları

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Programın dersi planlamaya ve uygulamaya katkısı	Resimleri değerlendirme	2	10.52
	Dersi planlama	4	21.00
	Dersi uygulama	6	31.57
	Çocukları ve ailelerini tanıma	3	15.78
	Diğer	4	21.00
Toplam		19	100.00

Bu alt temalar ayrıntılı olarak incelendiğinde; katılımcıların bazıları eğitim programının özellikle resimleri daha ayrıntılı ve dikkatli değerlendirmeye katkısı olduğunu, bazıları dersin planlama aşamasında daha çok etkili olduğunu, bazıları ise eğitim programına katıldıktan sonra dersi sınıflarında daha dikkatli ve düzenli uyguladıklarını belirtmiştir. Bu soru kapsamında katılımcıların belirttiği bazı görüşler herhangi bir alt temaya dahil edilemediğinden “diğer” alt teması altında analiz edilmiştir. Bu alt tema “müfredatta değişiklik yapamayız, bilgilerim tazeleni ve renkleri daha iyi anladım” konularını içermektedir. Diğer bir deyişle; bazı öğretmenler bu dersin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından planlandığını, öğretmenlerin çok fazla söz sahibi olmadığını fakat bu eğitim programında kazandığı deneyim ve bilgileri en azından ders ve sınıf içi uygulamalara yansıtabileceklerini belirtmiştir. Bu soruya dönük örnek katılımcı düşünceleri aşağıdaki şekildedir.

“1-Renkler konusunda daha donanımlı oldum. 2- bu konuda hazırlanmış çeşitli kaynakları öğrendim. 3- Görsel Sanatlar derslerini öğrencilerime daha iyi uygulayacağıma inanıyorum. 4- Görsel Sanatlardan yola çıkarak diğer dersleri öğrencime göre (bireysel) planlayacağımı öğrendim” (K8).

Son test verisi olarak analiz edilen bir diğer soru eğitim programından edindiği bilgiler kapsamında, sınıflarda problem davranış sergileyen çocukları belirleme ve onların davranışlarını değerlendirmedir.. Bu soruyu 17 öğretmen yanıtlamıştır.. Tablo 10’da belirtildiği gibi “eğitim programının problem davranışları belirlemeye ve değerlendirmeye katkısı” ana teması altı alt temaya ayrılarak incelenmiştir.

Tablo 10. Eğitim Programının, Sınıflarda Problem Davranış Sergileyen Çocukları Belirleme ve Onların Davranışlarını Değerlendirmeye Yönelik Katkıları

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Eğitim programının problem davranışları belirlemeye ve değerlendirmeye katkısı	Aile içi iletişimi belirleme	6	23.00
	Mesleki gelişime katkı	5	19.23
	Problem davranışları belirleme	5	19.23
	Resimleri değerlendirme	2	7.69
	Problem davranışları değerlendirme	6	23.00
	Öğrenciyi tanıma	2	7.69
Toplam		26	100.00

Bu alt temalardan ilki olan “aile içi iletişimi belirleme”; aileyi daha yakından tanıma, aile ile ilgili problemler hakkında ipucu edinme ve aile içi iletişim hakkında çıkarımlar yapma konularını içermektedir. “Problem davranışları belirleme” alt teması, öğrencilerin göstermiş oldukları problemleri belirleme ve problemler hakkında çıkarımlar yapma konularını kapsamaktadır. “Çocuğu tanıma” teması içerisinde, çocuğun ruh halini anlama ve çocuğun çevresiyle olan iletişimini anlama konuları yer almaktadır. Diğer bir alt tema olan “problem davranışları değerlendirme” ise problem davranışların nedenlerini anlama, problemleri çözmeye çalışma ve problemleri ayrıntılı değerlendirme konularını kapsamaktadır. Bu soruya bir katılımcının getirdiği yorum şöyledir:

“Önceden daha genel bilgilere sahiptik. Şimdi davranışın belirlenmesinde resim yapmanın önemini öğrendik” (K9).

Diğer bir katılımcı ise;

“Elbette katkısı oldu. En azından neden bu davranışı gösterdiği konusunda olabilecek sebepleri sıralama, bunlar üzerinde yoğunlaşıp belki de kesin bilgilere ulaşmama temel oluşturacaktır” (K17) şeklinde açıklama yapmıştır.

Eğitim programının genel olarak katılımcıların beklentilerini karşılayıp karşılamadığını ve ileriye dönük önerilerinin neler olduğunu araştırmaya yönelik olan son soruya da 17 katılımcı yanıt vermiştir. Bu yanıtlar diğer sorularda olduğu gibi ana ve alt temalara ayrılarak incelenmiştir (Bkz. Tablo 11). Eğitim programının katılımcıların beklentilerini karşılayıp karşılamadığına yönelik yorumlar “ beklentilerin karşılanması ve öneriler” ana teması altında üç alt tema oluşturularak analiz edilmiştir.

Tablo 11. Görsel Sanatlar Dersi Uygulamalarına Yönelik Verilen Eğitim Programının Öğretmenlerin Beklentilerini Karşılayıp Karşılamadığı ve İleriki Eğitim Programları İçin Öneriler

Ana Tema	Alt Tema	n	%
Beklentilerin karşılanması ve öneriler	Beklentilerimiz karşılandı	11	50.00
	Seminer faydalı olmuştur	7	31.82
	Ek seminer olmalı	4	18.18
Toplam		22	100.00

Bu alt temalar “beklentilerimiz karşılandı, seminer faydalı olmuştur ve ek seminer olmalı” şeklinde oluşturulmuştur. Bu temalardan “seminer faydalı olmuştur” teması “seminere keyifle katıldım ve yararlı olmuştur” ifadelerini içermektedir. “Ek seminer olmalı teması” ise öğrencilerin resimlerini analiz etme konusuna ek olarak, özellikle problem davranışları tanıma ve öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlara müdahale yöntemleri konularını kapsamaktadır. Bu soruya bir katılımcı şöyle yorum yapmıştır:

“Bu seminer keyifle katıldığım ve baştan sona dikkatle izlediğim bir faaliyet olmuştur. Ben öğrencilerimin görsel sanatlarını en iyi nasıl değerlendirebilirim, yorumlayabilirim, çıktılarını alabilirim beklentileri içerisinde katıldım. Tatmin oldum. Sizlere ben çok teşekkür ederim” (K8).

Sonuç olarak; son test anket sorularına katılımcıların verdikleri tepkiler incelendiğinde tüm öğretmenlerin verilen eğitim programından memnun olduğunu, programın bir şekilde mesleki gelişimlerine katkısı olduğu görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada, Görsel Sanatlar (Resim-İş) dersi uygulamalarındaki öğretmen yeterlilikleri konusunda verilen eğitim programının etkililiği ve bu eğitim programının ilkökul öğretmenlerinin Görsel Sanatlar (Resim-İş) dersi uygulamalarına etkisi incelenmiştir. Verilen eğitim programı ile Görsel Sanatlar dersi uygulamaları kapsamında, öğrencilerin yaptıkları resimlerden yola çıkarak öğrencileri daha yakından tanıma ve öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlar hakkında ipuçları yakalayabilme konusunda öğretmenlerin yeterlilik düzeyleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak, öğretmenlerin, öğrencilerin çizdikleri resimleri analiz etme konusunda farklı bir bakış açısı geliştirebilmeye ilgili bilgi ve deneyimlerini artırmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda, programın içeriğinde, öğretmenlerin Görsel Sanatlar dersini uygulayış biçimleri, öğrencilerin yaptıkları resimleri nasıl analiz ettikleri, Görsel Sanatlar dersinin ideal uygulanış yöntemleri gibi (Bkz. Tablo 2) konulara detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, eğitim programı sonrası öğretmenlerin görüşleri alınarak okulda problem davranış sergileyen öğrencilerin tespiti yapılmıştır. Bu öğrencilerin öğretmenleri, okul rehberlik servisinden problem davranışların tam olarak belirlenmesi ve önlenmesine yönelik çalışmaların yapılması talebinde bulunmuşlardır. Dolayısıyla bu çalışma problem davranışları belirleme ve önlemeye yönelik yapılacak olan eğitim programının ön bir çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin resimleri incelenerek problem davranış sergileyen çocukların davranışlarına yönelik ipuçları yakalayabilmek için öğrencilerin resimlerinde hangi temaları işledikleri, anne ya da babasını nasıl çizdikleri (büyük ya da küçük), aile ya da okul temalı resimlerde kendisini nereye yerleştirdiği, resimlerine kimleri çizdiği ve nasıl çizdiği, hangi renkleri kullandığı, şiddet içeren bir figür ya da obje kullanıp kullanmadığı gibi durumlar incelenmiştir. Yavuzer (2012)' e göre, çocuklar aile içinde yaşadıkları mutluluk ve sevinçlerini bir iletişim aracı olarak resimlere farklı şekillerde yansıtmaktadır. Örneğin; ailesinde şiddet gören bir çocuk şiddet uygulayan kişiyi daha büyük, elsiz, büyük elleri çizebilir ya da resminde o kişiye hiç yer vermeyebilir.

Projektif yaklaşımlar kapsamında kliniksel yansıtmacı bakış açısıyla çocukların çizdikleri resimler incelendiğinde bu resimler problem davranışları belirlemede alternatif bir değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır (Şen Beytut, Bolışık, Solak ve Seyfioğlu, 2009). Bu anlamda, öğrencilerin çizdikleri resimler değerlendirilirken sadece çizilen resimlerin incelenmesiyle ulaşılan bulgulardan çıkarımlarda bulunmak doğru değildir (Yavuzer, 2012). Resimleri değerlendiren kişinin, ulaştığı bulguları mutlaka farklı bir yöntemle elde ettiği bulgularla desteklemesi gerekmektedir. Nitekim Ersoy ve Türkkın (2009) ilkökul öğrencilerinin internet algularını resimler yoluyla belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri araştırmada, çocuklara resim çizdirmeye ek olarak çocukların çizdikleri resimlerle ilgili görüşlerini de incelemiştir. Dolayısıyla, bu araştırmada öğretmenlere verilen eğitim programında öğrencilerin resimleri incelenirken kesin çıkarımlarda bulunulmaması gerektiği konusu vurgulanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular, katılımcıların ön test verilerinde belirtmiş oldukları eğitim programından beklentilerinin karşılandığını göstermektedir. Bu bulgu Görsel Sanatlar dersinde uygulanan resim çalışmalarından yola çıkarak öğrencileri daha yakından tanıma ve öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlar hakkında ipuçları edinme konusunda verilen eğitim programının öğretmenlerin beklentilerini karşılamada etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde; ilkökul öğretmenlerinin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına ve dersin içeriğine yönelik bilgi ve kaynak gereksinimlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu anlamda öğretmenlerin gereksinimlerini daha detaylı bir şekilde belirlemek ve bu gereksinimlere bağlı olarak öğretmenlerin eğitim taleplerini karşılamak için daha detaylı araştırmalar yapılmalıdır. Karasu, Aykut ve Yılmaz (2014)'te zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, hizmet içi eğitimin öğretmenin mesleki gelişimi (kendini geliştirme, yeniliklerden haberdar olma vb.) konusundaki önemine vurgu yapmışlardır.

Araştırmada en dikkat çekici bulgulardan birisi; okullarda Görsel Sanatlar dersinin uygulanma sürecine ilişkin sorunlar, bu sorunların kaynakları ve çözüm önerilerine yönelik bulgulardır. Öğretmenler dersin uygulanma sürecinde yaşanan sorunların temelinde; sınıf öğretmenlerinin Görsel sanatlar dersiyle ilgili ve dersin nasıl uygulanacağına yönelik bilgi yetersizliklerinin olması, dersin yanlış uygulanması (dersi saatinde yapmama, ders esnasında başka bir etkinlik ya da ders yaptırma, derse gereken önemin verilmemesi vb.) ve dersliklerin Görsel Sanatlar dersini uygulamak için uygun olmaması olduğunu belirtmişlerdir. Çözüm önerisi olarak ise, sınıfların uygun hale getirilmesi ya da okullarda resim atölyelerinin oluşturulması, dersi branş öğretmenin vermesi ve sınıf öğretmenlerinin dersin uygulanmasına yönelik mesleki yeterliklerinin artırılması olarak ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler verilen eğitim programına benzer eğitim programlarının kendilerine ve diğer sınıf öğretmenlerine sağlanması önerisinde de bulunmuşlardır. Bu anlamda, okullarda uygulanan Görsel Sanatlar dersinin daha etkili uygulanması ve dersin öğrenciler için daha verimli hale getirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlerin gereksinimleri daha ayrıntılı olarak belirlenip, hizmet içi eğitim programlarında Görsel Sanatlar dersine yönelik konulara yer verilebilir. Ayrıca okullarda öğrencilerin Görsel Sanatlar dersini rahatça gerçekleştirebilecekleri ortamlar oluşturulabilir. Araştırma bulgularına göre bazı öğretmenler Görsel Sanatlar dersi uygulamalarında müfredatı Milli Eğitim Bakanlığının belirlediğini, dolayısıyla kendilerinin müfredat üzerinde fazla değişiklik yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, bakanlığın ilkököl ve ortaokul Görsel Sanatlar dersi öğretim programı (birinci –sekizinci sınıflar için) incelendiğinde; programın görsel iletişim ve biçimlendirme, kültürel miras, sanat eleştirisi ve estetik gibi konuları kapsadığı görülmüştür. Sonuç olarak program içerisinde öğrencilerin çizdikleri resimlerin içeriğini anlama, resimler yoluyla öğrencileri değerlendirme gibi konular yer almamaktadır (MEB, 2013; 2014). Bakanlığın 2014-2015 eğitim-öğretim yılı için hazırladığı ders kitabında daha çok resimlerle ilgili teknik konulara (boya tekniği ve çizgi çalışmaları vb.) yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Görsel sanatlar dersi kapsamında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar öğrencilere kazandırılması hedeflenen kazanımlar incelendiğinde; öğrencilerin duyu ve düşüncelerini geliştirmeye yönelik birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar bazı yıllarda duyu ve düşünceyle ilgili bir kazanımın (duyu ve düşüncelerini çeşitli sanat teknikleriyle ifade eder) yer aldığı görülmüştür. Ancak öğrencilerin bu duyu ve düşüncelerini tam olarak nasıl yansıtacakları ve yansıtılan ifadeleri analiz etmeye dönük başka bir ifadeyle öğretmenlerin, öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmesine olanak sağlayacak bir kazanımın olmadığı tespit edilmiştir (MEB, 2014; Nalinci, 2014).

Araştırma verilerine göre, öğretmenlerin bireysel ya da öğrencileriyle görsel sanatlarla ilgili sosyal bir etkinlik olan bir müzeyi ziyaret etme ya da bir sergiye katılma durumları oldukça sınırlıdır. Çakmak ve Geçmiş (2012), çocukların müze gezilerine, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılımlarının, onların sanatsal yeteneklerinin gelişimleri, gözlem, inceleme yapma, merak duygularını giderme gibi çocuğun bilişsel ve sosyal gelişim alanları açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Bu araştırma bir ilkökulda gönüllü öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçlarının diğer okul ve öğretmenlere genellenmesi mümkün değildir. Sonuç olarak, ileride gerçekleştirilecek çalışmalarda daha fazla okulun ve öğretmenin katılımıyla programın etkisinin ve sonuçlarının genellemenin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sürecinde uygulanan eğitim programı okulun eğitim durumuna göre öğleden önce ve öğleden sonra uygulanmıştır. Araştırmacı gözlemlerine göre, eğitim programı uygulamak için bu zaman dilimleri ideal saatler değildir. Çünkü öğleden sonra gerçekleştirilen eğitim programına katılan öğretmenler sabah grubu eğitim veren öğretmenlerdir. Eğitimin tam öğle saatinde gerçekleştirilmesi ve bu oturuma katılan sabah grubu öğretmenlerinin sabahın erken saatlerinden itibaren çalışıyor olmalarına bağlı olarak yorgun oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla, ileride yapılacak eğitim programlarının saatlerinin öğretmenlerin motivasyonunu arttıracak bir zaman dilimi kapsamında belirlenmesi önemlidir.

Kaynakça

- Akalın, T. (2008). İlköğretim 2. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde aile içi yaşantılarının resimlerine yansımaları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayaydın, M. A. ve Kurtuldu, K. (2010). Sanat eğitimine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Fırat University Journal of Social Science*, 20(2), 201-209.
- Ayaydın, M. A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 303-316.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakmak, A. ve Geçmiş, H. H. (2012). *Çocukta sanat ve yaratıcılık*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Diğler, M. (2012). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Diken H. İ. ve Rutherford, B. R. (2005). First Step to success early intervention program: a study of effectiveness with Native-American children. *Education and Treatment of Children*, 28(4), 444-465.
- Doğru-Yıldırım, S. S., Turcan, A., Aslan, E. ve Doğru, S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanımlama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 223-235.
- Duman, G. Ç. (2006). Çocuğun zihinsel gelişimi ile sanatsal gelişimi arasındaki ilgi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ece, A. S. ve Çelik, A. (2008). Öğretilbilir zihinsel engelli öğrencilerin renk seçimleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1).
- Ersoy, A. ve Türkkın, B. (2009). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde internet algısı. *İlköğretim Online*, 8(1), 53-75.
- Göktaş, Y. (2009). Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin resim- iş eğitimi dersi sonrası resme ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 23, 93-106.
- Johnson, P. A. (2005). *A short guide to action research*. Boston, MA: Allynand Bacon.
- Karasu, N., Aykut, Ç. ve Yılmaz, B. (2014). Zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 15(1), 41-53.
- Kaner, S. ve Uçak Çiçekçi, A. (2000). Gözden geçirilmiş davranış problemleri kontrol listesinin Türkçe 'ye uyarlanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 23 – 34.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). *İlkokul ve Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı 1 – 8. Sınıflar* (s.5). Ankara: MEB Basımevi.
http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/ilk_orta_gorselsanatlar.pdf adresinden erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). *Görsel Sanatlar Ders Kitabı*. Ankara: MEB Basımevi. 3 Kasım 2014 tarihinde
http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/2014/OzelEgitimOgrencileri/MeslekiEgitimMerkezi/GorseISanatlar.zip adresinden erişildi.
- Nalinci, G. Z. (2014). İlkokul birinci sınıf görsel sanatlar eğitimi dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1123-1130.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar*. (2. Cilt). Ankara: Yayıncısı.
- Paktuna Keskin, S. (2012). *Çöp çocuk: çocuk çizimlerindeki giz*. İstanbul: Boyut yayıncılık.

- Salderay, B. (2010). Engelli bireylerin yapmış olduğu görsel sanatlar çalışmalarının engelli birey aileleri ve engelli bireylerle çalışan eğitimciler tarafından değerlendirilmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 219-229.
- şen Beytut, D., Bolışık, B., Solak, U. ve Seyfioğlu, U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemřirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 35-44.
- Türkcan, B. (2013). ocuk resimlerinin analizinde göstergebilimsel bir yaklařım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 585-607.
- Walker, H. M., Seeley, J. R., Severson, H. H., Graham, A. B., Feil, G. E., Serna, L., Golly, M. A. ve Forness, R. S. (2009). A randomized controlled trial of the first step to success early intervention demonstration of program efficacy outcomes in a diverse, urban school district. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 17(4), 197-212.
- Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle ocuk "resimleriyle ocuđu tanıma"*. (12. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yurtal, F. ve Artut, K. (2008). ocukların şiddeti algılama biimlerinin çizdikleri resimlerine yansımaları. *ocuk ve Genlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(3), 149-155.